

ΤΟ ΚΖ' ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΧΕΚΕ (13 Ιανουαρίου 2013)

Τοῦ κ. ΦΡΙΞΟΥ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ, Φιλολόγου.

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 132 τοῦ προηγούμενου τεύχους)

Ἐπόμενος ὁμιλητὴς ἦταν ὁ ἀγωνιστὴς τῆς ΕΟΚΑ καὶ Πρόεδρος τοῦ Μελάθρου Ἀγωνιστῶν ΕΟΚΑ κ. Ἀνδρέας Ἀγγελόπουλος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀναφέρθηκε στὸ θέμα «Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος Γ' καὶ ΕΟΚΑ (1955-1959)». Παρατίθεται, στή συνέχεια, ἡ εἰσήγηση τοῦ κ. Ἀγγελόπουλου:

«Ὁρόσημον εἰς τὴν Ἱστορίαν μας θά ἀποτελεῖ ἡ 1η Ἀπριλίου 1955. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς θά καταυγάζει ἐσαεὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ μέ τὸ ἀγλαόν φῶς τῆς ἐλευθερίας καὶ θά θερμαίνει τὴν πίστιν του μέ τὰ ιδεώδη τῆς φυλῆς». Μέ αὐτὰ τὰ λόγια, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ὁ Γ' ἀποτίμησε τὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ, τὴν 1η Ἀπριλίου 1960, στοὺς ἐορτασμοὺς τῆς πέμπτης ἐπετείου της, σέ μιά μεγαλειώδη συγκέντρωση ἑκατὸν καὶ πλέον χιλιάδων λαοῦ, πού εἶχε συγκεντρωθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος, ὁ πρῶτος Πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ἦταν ὁ καταλληλότερος γιὰ μιά τέτοια ἀποτίμηση. Ἡ προσφορά του πολυσχιδῆς καὶ ἀνεκτίμητη μέσα ἀπὸ ὅλες τίς διαφορετικὲς πτυχές τοῦ ἔπους τοῦ Ἀγῶνα. Ἦταν κατὰ γενικὴ ὁμολογία «ὁ γενικός ἀρχηγός τοῦ Ἀγῶνα», ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Διγενὴς ἐπανειλημμένως τὸν ἀποκαλεῖ.

Ὁ Ἐθνάρχης, κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ἀγῶνα, μέ λόγο καὶ δράση ἐνωτικὴ καὶ συνεκτικὴ ὅλων τῶν στρωμάτων τοῦ λαοῦ, κατέστη τὸ σύμβολο τοῦ ἐθνικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐρείσματος τοῦ Ἀγῶνα, ὁ

ἐπίσημος ἐκφραστής τῶν ἰδανικῶν καί τῆς θέλησης τοῦ λαοῦ, αὐτός πού μαζί μέ τήν ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία χρηματοδοτεῖ καί ὑποστηρίζει, ἠθικά καί ὕλικά, τόν ἔνοπλο ἀγῶνα. Ἀκόμη, εἶναι ὁ πολιτικός καί διπλωματικός ἡγέτης στή διεθνή κοινότητα, ὁ συνομιλητής καί διαπραγματευτής τῆς ἔκβασής του, ἡ φωνή καί ὁ ἀπόηχος τῶν θελήσεων καί ἀγωνιῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου.

Ὁ Μακάριος εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ὁ ἐκφραστής καί τό σύμβολο τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἀγῶνα. Ὁ λόγος του, κατά τή διάρκεια τοῦ ἀγῶνα, ἦταν αὐτός πού ἐνέπνεε καί καθοδηγοῦσε, μαζί μέ τίς προκηρύξεις τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ΕΟΚΑ Διγενῆ, τό λαό καί τόν ἀγῶνά του. Ὁ δικός του, ἐπίσης, λόγος εἶναι αὐτός πού ἔφτανε, κάτω ἀπό τούς θόλους τῶν ἐκκλησιῶν, στά αὐτιά τῆς μεγάλης μάζας τοῦ λαοῦ καί ἐξέφραζε τήν ἐνωτική συνοχή στίς ἐπιμέρους κινητοποιήσεις τοῦ λαοῦ. Δίνει τό στίγμα τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα: τό δίκαιο καί τό πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐνάντια στήν ὕλική ὑπεροχή τῶν κατακτητῶν, σέ ἓνα ἀνυποχώρητο ἀγῶνα γιά τήν Ἑνωση. Εἶναι ὁ ἡγέτης, ὁ ὁποῖος διακηρύσσει καί ἐμπνέει, ὅτι «δέν ὑπάρχει τίποτε τό ἀκατόρθωτον διά τόν ἄνθρωπον, ὅταν ἐργάζεται καί πιστεύει εἰς αὐτό!» Αὐτήν τήν πίστη ἐνέπνευσε σέ νέους καί γέρους, ἄνδρες καί γυναῖκες, σέ ὁλόκληρο τό ἐκκλησίασμα τῆς ἐθναρχοῦσας Ἐκκλησίας, πού ἀδημονοῦσε νά τόν ἀκούσει.

Φλογερός στούς λόγους του, ἱκανός νά πείσει, νά ἐμπνεύσει καί νά ξεσηκώσει τό λαό. Ἐγινε ὁ Μακάριος ἡ ἴδια ἡ φωνή καί ἡ ἡχώ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, πού ἀγωνίζονταν γιά τά δίκαιά τους. Εἶχε ὁ ἴδιος τήν ἀνάγκη νά ἐπικοινωνεῖ ἀπό τόν ἄμβωνα τῆς Ἐκκλησίας μέ ὅλο τό λαό, νά τόν ἐμπνέει καί νά σφυγμομετρεῖ τόν παλμό καί τήν ἀγωνιστικότητά του. Νά ἀντανακλᾷ τίς ἀνησυχίες του καί νά τόν καθησυχάζει. Λές καί ἤθελε νά μετρήσει τήν ἀντοχή του καί νά χαλυβδώσει τή θέλησή του γιά σκληρό ἀγῶνα καί ἀκόμα σκληρότερες διπλωματικές μάχες. Μέχρι νά κερδηθεῖ ὁ πόλεμος, ἡ **Αὐτοδιάθεση καί Ἑνωση μέ τήν Ἑλλάδα.**

Ἡ φωνή του δέν γίνεται σύμβολο ἀγῶνα μόνο στά ὅρια τῆς Κύ-

πρου. Γίνεται ὁ Μακάριος ὁ διαλαλητής τῶν ἰδανικῶν καί αἰτημάτων τοῦ ἀγῶνα σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο. Ἀπό τίς πρῶτες ἐνέργειες τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ ἀγῶνα, εἶναι ἡ διαφώτιση γιά τό κυπριακό πρόβλημα. Στίς 15 Ἀπριλίου τοῦ '55 ταξιδεύει στήν Μπαντούγκ τῆς Ἰνδονησίας, στό Ἀφρικανοασιατικό Συνέδριο, ὅπου συμμετεῖχαν πολλές χῶρες - πρώην ἀποικίες - καί ἐνημερώνει, χαρακτηρίζοντας τή σύνοδο ὡς **«ἱστορικό βῆμα διά τόν ὀριστικόν ἐνταφιασμόν τοῦ ἀποικισμού εἰς τόν κόσμον»**. Στίς 13 Ἰουνίου συγκαλεῖ τό ἐθναρχικό Συμβούλιο γιά ἐνημέρωση γιά τήν πορεία τοῦ κυπριακοῦ ἀγῶνα. Ἐκφράζει αἰσιοδοξία, παρά τίς ἀντιξοότητες, τονίζοντας: **«Τήν αἰσιοδοξία μας δέ αὐτήν ἀντλοῦμεν ἀπό τήν πίστιν μας εἰς τόν Ἑλληνικόν Κυπριακόν λαόν, τήν μαχητικήν διάθεσιν καί τήν ἀγνήν πατριωτικήν ψυχήν του!»** Τονίζει παράλληλα τήν πλήρη ταύτιση ἀπόψεων μεταξύ Κύπρου καί Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Σφυγμομετρώντας τή διάθεση τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, καταλήγει: **«Οὐδέποτε τό φρόνημα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἦτο τόσον ὑψηλόν καί ἀκμαῖον, ὅσον εἶναι σήμερον!»** Παράλληλα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐνημερώνει ἀνελλιπῶς τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση γιά ὅλες τίς ἐξελίξεις.

Ὅταν στίς 15 Ἰουλίου 1955 ὁ Κυβερνήτης δημοσιεύει καί ἐφαρμόζει τόν νόμο τῆς Προσωποκράτησης, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο 3300 περίπου Ἕλληνες τῆς Κύπρου, χωρίς διατύπωση κατηγορίας καί δίκη, παρέμειναν κρατούμενοι γιά ὅσο διάστημα ἤθελε ἡ ἀποικιοκρατική ἀπόγνωση ἐναντίον τῆς ΕΟΚΑ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος διαμαρτύρεται ἔντονα στόν Γενικό Γραμματέα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, καταγγέλλοντας τό νόμο ὡς μέτρο «οὐδόλως ἀφιστάμενον τῶν καθεστώτων, τά ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν κατά τήν διάρκεια τοῦ πολέμου οἱ φασίσται καί οἱ ναζί εἰς τά κατεχόμενα ὑπ' αὐτῶν ἐδάφη».

Οἱ συνομιλίες Χάρτιγκ καί Ἀρχιεπισκόπου διεξάγονται σέ τρεῖς συναντήσεις, ἀπό τίς 4 μέχρι τίς 11 Ὀκτωβρίου 1955. Ὁ Μακάριος καταγγέλλει τό ἀδιέξοδο στίς 12 Ὀκτωβρίου, λόγω τῆς ἐμμονῆς τῆς ἀποικιοκρατικῆς κυβερνήσεως στό σχέδιο τοῦ

Ὑπουργοῦ Ἑξωτερικῶν Μακμίλλαν, καί πληροφορεῖ ἐπισήμως τόν Κυπριακό λαό, ὅτι ἤδη στήν τελευταία συνάντηση ὑπέδειξε στόν Κυβερνήτη, ὅτι: «Δέν ἀποδεχόμεθα τάς γνωστάς ἄλλωστε καί ἀπορριφθείσας ἤδη ὑπό τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἀδιαλλάκτους προτάσεις καί ὅτι μόνον ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς αὐτοδιαθέσεως θά ἦτο δυνατόν νά συζητήσωμεν ἐκ νέου τό ζήτημα».

Τήν 21η Νοεμβρίου 1955 ξανάρχισαν οἱ συνομιλίες μεταξὺ Ἀρχιεπισκόπου καί Χάρτινγκ. Στό ἔγγραφο, πού παραδίδει ὁ Χάρτινγκ στόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο, δηλώνεται ρητά, ὅτι ἡ ἀρχή τῆς αὐτοδιάθεσης δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ στήν Κύπρο καί ὅτι - ὅπως ἀναφέρεται ρητά - «ἡ Κυβέρνησις πρέπει νά ἱκανοποιηθῇ, ὅτι οἰαδήποτε τελική λύσις διασφαλίζει τά στρατηγικά συμφέροντα τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καί τῶν συμμάχων του». Ἐπιμένοντας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος στό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης, ἀπαντᾷ: «Λυποῦμαι, ἀλλά δέν μπορῶ νά δεχθῶ τίς προτάσεις σας. Δέν μπορῶ νά ἐξαρτήσω τήν αὐτοδιάθεσιν τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἀπό τίς στρατηγικές ἀνάγκες τῆς Μεγάλης Βρετανίας, καί δέν μπορῶ νά δεχθῶ ὅτι ὅποιοεσδήποτε συνθήκες, ἢ ἄλλες ὑποχρεώσεις τῆς Μεγάλης Βρετανίας, εἶναι δυνατόν νά ἐπηρεάσουν - μέ ὅποιονδήποτε τρόπο - τήν ἐφαρμογή τοῦ ἀναφαίρετου δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ». Οἱ συνομιλίες κατέληξαν καί πάλι σέ ἀποτυχία. Ταυτόχρονα, ἡ συνεννόηση μεταξὺ τοῦ ἀπογοητευμένου Χάρτινγκ καί τῆς καραδοκούσας Τουρκίας γίνονται συχνότερες.

Ἡ ἰσχυρή προσωπικότητά του, ἡ πίστη του στόν Ἀγῶνα καί ἡ δύναμη τοῦ λόγου του καθιερώνουν τόν Μακάριο ὡς τόν Ἡγέτη τοῦ ἀδιάσπαστου μετώπου κατὰ τῆς ἀποικιακῆς δύναμης. Ἡ καθολική ἀναγνώρισή του ὡς τοῦ μόνου ἐκπροσώπου γιά τόν χειρισμό τοῦ κυπριακοῦ δέν ἐπιτρέπει τή διάσπαση τοῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου, τήν ὁποία ἡ ἀποικιακή δύναμη ἐπιδίωξε ἀπό τόν πρῶτο χρόνο τοῦ Ἀγῶνα. Μέσα σέ αὐτά τά πλαίσια, ὁ Μακάριος καθίσταται δικαίως ὁ ἐκπρόσωπος γιά τό χειρισμό τοῦ κυπριακοῦ, ὁ διαφωτιστής τῆς διεθνoῦς γνώμης καί ὁ διαπραγματευτής τῆς

έκβασης του άγώνα.

Ταυτόχρονα μέ τον ένοπλο άγώνα σέ βουνά καί άλώνια, καί σέ συνεννόηση μέ τον άρχηγό Διγενή καί την Έλληνική Κυβέρνηση, συνεχίζει τίς συνομιλίες τον Ίανουάριο του 1956 μέ την άποικιακή κυβέρνηση. Γίνεται ξεκάθαρο, ότι οί προθέσεις των Άγγλων δέν είναι διαπραγματευτικές, αλλά πιεστικές για έπιβολή άλλότριων θέσεων καί συμφερόντων. Ο Έθνάρχης Μακάριος, σέ διάγγελμά του μέ την έλευση του νέου έτους, προειδοποιεί τον λαό για την πορεία σκληρής διαπραγμάτευσης πού θά ακολουθήσει καί επανειλημμένως του ζητά νά διατηρεί την ψυχραιμία του. "Όταν ό «μεγάλος» στά λόγια Χάρτινγκ διατείνεται, στίς άρχές του 1956, ότι είναι «μετρημένες οί ώρες της ΕΟΚΑ», ό Μακάριος, σέ πλήρη σύμπνοια μέ τον Άρχηγό Διγενή, καλεί τον λαό νά διατηρήσει τό άγωνιστικό του φρόνημα, άπορρίπτοντας όποιοδήποτε σχέδιο περί μή αὐτοδιάθεσης. Συσκέπτεται μέ τον Διγενή, την ελληνική κυβέρνηση, τίς οργανώσεις καί τό Έθναρχικό Συμβούλιο καί μελετοῦν τίς προτάσεις του Χάρτινγκ, τον όποιο άντιμετωπίζει σέ διαδοχικές συναντήσεις, για νά άπαντήσει, μετά από άκαρπες συνομιλίες, στίς 2/2/1956, στίς προτάσεις των Άγγλων για Άνεξαρτησία: «Τό κείμενο της δηλώσεως δέν είναι ικανοποιητικόν διά τον Έλληνικόν λαόν, **του όποιου άξίωσις είναι ή αὐτοδιάθεσις...**». Ταυτόχρονα δηλώνει προς τον Χάρτινγκ, ότι είναι διατεθειμένος νά συνεχίσει «όπως... έξεύρωμεν έν τῷ μεταξύ τρόπον προς άμβλυνσιν της σημερινής όξύτητος».

Στίς 29 Φεβρουαρίου του 1956 έγιναν οί τελευταίες συνομιλίες μέ τον Χάρτινγκ, παρόντος του Έπουργού Άπικιών Λένοξ Μπόϊντ, πού κατέληξαν σέ άποτυχία λόγω της συνεχούς άδιαλλαξίας των Άγγλων. Από τον Μάιο μέχρι τον Ίούλιο του 1956 οί πολιτικές έξελίξεις σημαδεύονται από τίς προτάσεις του συνταγματολόγου **Ράντκλιφ**, την άυστηρή κριτική της άντιπολίτευσης του Βρετανικού Έργατικού Κόμματος έναντίον της πολιτικής της Βρετανικής Κυβέρνησης, καί ζητούσε επάνοδο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Κύπρο. Παράλληλα ή Τουρκία προειδοποιεί,

ὅτι δέν θά ἐπιτρέψει νά δοθεῖ τό νησί στήν Ἑλλάδα, ἐνῶ συζητᾷ καί λύσεις διχοτόμησης.

Τήν ἀξία τοῦ Μακαρίου γιά τήν ἐνότητα καί συνέχιση τοῦ Ἀγῶνα εἶχαν ἐνωρίς ἀντιληφθεῖ οἱ ἀποικιοκράτες. Ἐπίσης εἶχαν ὀρθά ὑπολογίσει τή σημασία τῆς συνεχοῦς ἐπικοινωνίας καί τῶν συναποφάσεων τοῦ Ἀρχιεποῦ Διγενῆ καί τοῦ Ἐθνάρχου Μακαρίου, γιά τίς ἐπιχειρήσεις τῶν ἀνταρτῶν, τήν ἄρνηση παράδοσης, τήν ἔναρξη καί τή διακοπή τῆς ἐκεχειρίας, τήν ἐξέγερση καί τίς διαδηλώσεις, τό ὁμαδικό πνεῦμα λειτουργίας ὅλων τῶν ὀργανώσεων τῆς ΕΟΚΑ. Καί γι' αὐτό μηχανεύονται τήν ἀπομάκρυνσή του, διά τῆς ἀπαγωγῆς καί ἐξορίας, τό δεύτερο χρόνο τοῦ μεγάλου ἔπους. Ὁ Μακάριος ἐξορίζεται στίς Σεϋχέλλες, μαζί μέ τούς Μητροπολίτη Κυρηναίας Κυπριανό, Παπασταῦρο Παπαγαθαγγέλου καί Πολύκαρπο Ἰωαννίδη, μέσα σέ ἓνα κλίμα σκληρύνσης τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία βρίσκει ἔρεισμα τόσο στίς ΗΠΑ ὅσο καί στίς, μέ ἀπροκάλυπτη θρασύτητα, ρητά ἐκφρασμένες ἀπαιτήσεις τῆς Τουρκίας. Ἦδη, εἶχε προηγηθεῖ ἡ **Τριμερής τοῦ Λονδίνου**, ἡ ὁποία ὑποδαύλιζε τό ἐνδιαφέρον τῶν Τούρκων γιά τήν Κύπρο. Οἱ Τοῦρκοι χρησιμοποιήθηκαν κατὰ τοῦ Ἀγῶνα τοῦ κυπριακοῦ ἐλληνισμοῦ, καί ταυτόχρονα χρησιμοποίησαν τό διεθνή παράγοντα καί τή Βρετανία γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν δικῶν τους συμφερόντων.

Σέ ἀνακοίνωση τῆς ἀποικιακῆς κυβέρνησης, τήν 9η Μαρτίου 1956, μέ τίτλο «Διατί ἀπελάθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος», ἀναφέρεται: «Ὁ Κυβερνήτης ἔλαβε τήν ἀπόφασιν νά διατάξῃ τήν ἀπέλασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ὅχι μόνο λόγῳ τῶν φανερῶν στασιαστικῶν του ἐνεργειῶν, ἀλλά ἐπίσης καί λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν ἀποδείξεων, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἦτο στενῶς ἀναμειγμένος εἰς τάς ἐνεργείας τῆς ΕΟΚΑ». Ἡ κακή συγκυρία τῆς ἀνεύρεσης ἐγγράφων τῆς ΕΟΚΑ ἐπιβεβαιώνει τίς ὑποψίες τῶν ἀποικιοκρατῶν καί σκληραίνει ἀκόμη περισσότερο τόσο τή στρατιωτική, ὅσο καί τή διαπραγματευτική τους στάση.

Ταυτόχρονα ξεκινοῦν μεγάλες ἔρευνες σέ ὅλη τήν Κύπρο γιά

καταστολή της ΕΟΚΑ και σύλληψη του Διγενή. Συλλαμβάνουν άθώους και τούς στέλλουν στα κρατητήρια, φυλακίζουν, άπαγχονίζουν, προβαίνουν σε βανδαλισμούς και φρικτά βασανιστήρια. Οί Άγωνιστές και όλος ο Κυπριακός λαός άντιστέκονται, πολεμούν, αλλά δέν ύποκύπτουν. Οί άποικιοκράτες ξαφνιάζονται μπροστά σ' αυτό τό μεγαλειό και άποφασίζουν νά προτείνουν νέο σχέδιο λύσης του Κυπριακού μέ τήν πρόταση του συνταγματολόγου Ράντκλιφ, ό όποιος φτάνει στην Κύπρο στίς 14 Ίουλίου, γιά νά μεταφέρει τίς άπόψεις του στην Κύπρο, χωρίς νά βρεί διαπραγματευτή, γιά νά συζητήσει τίς προτάσεις του. "Όταν, όμως, οί Άγγλοι άντιλαμβάνονται, ότι κανέννας άλλος δέν μπορούσε νά αναλάβει ρόλο διαπραγματευτή, έλευθερώνουν τό Μακάριο, ό όποιος έπιστρέφει από τίς Σεϋχέλλες στην Άθήνα, τόν Άπρίλιο του 1957. Ή άπαγόρευση επανόδου του Μακαρίου στην Κύπρο είναι άκόμη μιά ένδειξη γιά τό πόσο σημαντικό, γιά τή συνέχιση του Άγώνα, θεωρούσαν οί Άγγλοι τήν παρουσία του Μακαρίου. Σημαντική από κάθε άποψη, όπως οί Ίδιοι όμολογούν σε άνακοίνωση - αίτιολόγηση της έξορίας του, αναφέροντας: «**Ίδρυσε τήν ΕΟΚΑ**, υπεκίνει και ένεθάρρυνε τόν λαό και τούς άγωνιστές, προϊστάτο και προστάτευε τήν ΠΕΟΝ, παρακινούσε διαδηλώσεις, προμήθευε τήν οργανωτικήν βάση και τό ύλικόν γιά τό σχηματισμό της ΕΟΚΑ, οργάνωνε τό ένωτικόν κίνημα και συνεννοείτο μέ τήν έλληνική κυβέρνηση, χορηγούσε τεράστια χρηματικά ποσά διά τήν άγοράν και τήν παράδοσιν έκρηκτικών ύλικών από τήν Έλλάδα, εκτύπωνε στην Άρχιεπισκοπή φυλλάδια της ΕΟΚΑ, άποθήκευε εκεί όπλα και χειροβομβίδες, έρχόταν σε τακτική συνεννόηση μέ τόν Διγενή και συνεργάτες του, περιέβαλλε στίς μονές και τά μοναστήρια τραυματίες άγωνιστές, αρνείτο νά καταδικάσει τόν άγώνα, μέ τά κηρύγματά του έξήρε τούς άγωνιστές και χρησιμοποιούσε τίς έπιτυχίες της ΕΟΚΑ γιά νά έπιτύχει καλύτερους όρους στη διαπραγμάτευση». Άλήθεια πόσο τιμητική ήταν γιά τόν Άρχιεπίσκοπο ή σκιαγράφηση αυτή της δράσης του από τούς Ίδιους τούς άποικιοκράτες!

Στή μεγαλειώδη ύποδοχή πού τοῦ ἐπιφυλάσσεται στήν Ἀθήνα, ὅταν ἐπιστρέφει ἀπό τίς ΣεϿχέλλες, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἐπιβεβαιώνει τό αἶτημα γιά αὐτοδιάθεση, μέ συμπαραστάτη καί ἐνισχυτή, σέ αὐτόν τόν πολιτικό ἀγῶνα, τόν ἔνοπλο ἀγῶνα. Ἀπό τόν Ὑλυμπο ὡς τόν Πενταδάκτυλο, οἱ ἀγωνιστές πολεμοῦν, πεθαίνουν καί νικοῦν, φυλακίζονται καί ἀπαγχονίζονται γιά τό ἰδανικό τῆς Ἐνωσης. Ἡ ἐπαναλαμβανόμενη ἀπαίτηση τῶν Ὑγγλων νά καταδικάσει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος «τήν τρομοκρατία τῆς ΕΟΚΑ στήν Κύπρο», ὅπως οἱ τρομοκράτες ἀποκαλοῦσαν τόν ἐθνικοαπελευθερωτικό ἀγῶνα, καί ἡ σταθερή ἄρνηση τοῦ Μακαρίου νά τό πράξει, ὁδηγεῖ τίς διαπραγματεύσεις σέ ἀδιέξοδο. Ἀντί τῆς καταδίκης τοῦ ἀγῶνα, ὁ Μακάριος καταγγέλλει ἀπό ὅλα τά βήματα τά φρικτά βασανιστήρια κατά τῶν ἀγωνιστῶν, τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, τίς χωρίς δίκη καταδίκες καί ἀπαγχονισμούς.

Τό βράδυ τῆς 20ῆς Ἰουλίου 1957 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος σέ συνέντευξή του στήν Ἀθήνα, στήν ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», σέ σχετική ἐρώτηση δηλώνει: «Ἐάν ἐπρόκειτο περί πραγματικῆς ἀνεξαρτησίας, μὴ ἀποκλειούσης τήν ἐφαρμογή τῆς αὐτοδιαθέσεως, τά σχέδια αὐτά θά ἠδύναντο νά συζητηθοῦν».

Ἡ Ἑλλάδα μέ προσφυγή της στόν ΟΗΕ, στίς 15 Ἰουλίου 1957, ζητᾷ τήν ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιάθεσης καί τήν καταδίκη τῆς παραβίασης τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων στήν Κύπρο. Τονίζεται, ἐπίσης, ὅτι οὐδεμία λύση εἶναι ἀποδεκτή «ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου». Γιά τήν ὑποστήριξη τῆς προσφυγῆς βρίσκονται στή Ν. Ὑόρκη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος καί ὁ Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας. Τόν Δεκέμβριο συζητεῖται ἡ ἀπόφαση τῆς Πολιτικῆς Ἐπιτροπῆς γιά ἔγκριση στήν ὀλομέλεια τῆς Γενικῆς Συνέλευσης, καί τό ψήφισμα γιά αὐτοδιάθεση ἐξασφαλίζει 31 θετικές ψήφους, γεγονός με τεράστια πολιτική σημασία, μιά καί γιά πρώτη φορά ἀναγνωρίζεται τό δικαίωμα τῆς αὐτοδιάθεσης, ἔστω καί ἂν ἡ πρακτική του σημασία εἶναι μικρή, μιά καί δέν ἐφαρμόστηκε, διότι δέν ἐξασφάλισε τά 2/3 τῶν

ψήφων. Στίς διαπραγματεύσεις πού ἀκολουθοῦν, βρίσκεται πρό μονομερῶν ἐνεργειῶν τῶν Ὑγγλων καί ἀπαράδεκτων παραχωρήσεων πρός τήν Τουρκία, γεγονότα πού τόν ἀναγκάζουν, τόν Αὐγουστο τοῦ 1957, νά ξεκαθαρίσει, ὅτι «οἰαيدήποτε συνομιλία, ἢ συμφωνία, ἐπί τοῦ μέλλοντος τῆς Νήσου, γινόμενα ἐν τῇ ἀπουσία τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, κατ' οὐδένα λόγον τόν δεσμεύουν».

Στό μεταξύ οἱ διακοινοτικές ταραχές ὀξύνονται. Στίς 8 Ἰανουαρίου 1958, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος μέ δήλωσή του στό πρακτορεῖο Ρόιτερ καλεῖ τούς Ὑλληνες τῆς Κύπρου νά ἔχουν φιλικές σχέσεις μέ τούς Τουρκοκύπριους, μέ τούς ὁποίους «θά ζήσουν μαζί ὑφ' οἰασδήποτε συνθήκας καί ὑπό οἰονδήποτε καθεστώς;» «Ὑπό τήν ιδιότητά μας ὡς θρησκευτικοῦ καί ἐθνικοῦ ἡγέτου τοῦ Ὑλληνικοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἀπευθύνομεν θερμήν ἔκκλησιν πρός τούς Ὑλληνας τῆς Κύπρου, ὅπως ἐξακολουθήσουν νά περιβάλλουν μέ ἀγάπην, ὑποστήριξιν καί ἐγκαρδιότητα τό σύνοικον Τουρκικόν στοιχεῖον καί ὅπως καλλιεργήσουν περαιτέρω τάς μετ' αὐτοῦ φιλικάς σχέσεις».

Μέσα στά πολιτικά γεγονότα, σημαντική θέση ἔχει ἡ θέση τοῦ Βρετανικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, τό ὁποῖο ἀντιτίθετο στήν πολιτική τῆς Βρεταννικῆς Κυβέρνησης, καί σέ τοποθετήσεις του ὑποστηρίζει τήν αὐτοδιάθεση, ἡ ὁποία «στήν προκειμένη περίπτωση τῆς Κύπρου πιθανόν νά σημαίνει Ὑνωση». Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ Βρετανική Κυβέρνηση ἐπιμένει στήν ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου Μακμίλλαν γιά λύση τοῦ κυπριακοῦ. Ἡ Ὑλλάδα διά τοῦ Πρωθυπουργοῦ της προειδοποιεῖ καί πάλι τή Βρεταννία γιά τίς καταστρεπτικές συνέπειες ἐπιβολῆς λύσης ἀντίθετης ἀπό τή θέληση τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀναγγέλλει, ταυτόχρονα, ἔντονο πολιτικό καί διπλωματικό ἀγῶνα, γιά νά πείσει τή διεθνή κοινότητα. Στόν ἴδιο ἀγῶνα ἐντατικά δρᾷ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος. Ἡ «λύση» τῆς διχοτόμησης χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπειλή ἀπό τούς Ὑγγλους καί τούς Τούρκους, γεγονός πού ἀναγκάζει τόν Μακάριο νά προειδοποιήσει, στίς ἀρχές τοῦ 1958, σέ διάγγελμά του: «Ἡ ὑπό τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως μετάθεσις τῶν εὐθυνῶν ἐπί

τῶν ὤμων τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὅχι μόνον δέν τήν ἐξιλεῶ-
νει, ἀλλά τήν ἐπιβαρύνει εἰς τήν διεθνή συνείδησιν».

Ὅμως, ἀποδέχθηκε, ὅτι οὐδόλως ἐνδιέφερε τούς ἀποικιοκρά-
τες καί τήν ἐν ἀδρανείᾳ συνείδησή τους, ἡ ἤδη διαβρωθεῖσα διε-
θνῆς συνείδηση. Ἡ τοποθέτηση αὐτῆ τοῦ Μακαρίου, στά χρόνια
τῆς διεθνοῦς συνωμοσίας κατά τοῦ κυπριακοῦ ἐλληνισμοῦ,
ἐκφράζει τή μεγάλη διαφορά μεταξύ τοῦ λόγου καί τῶν ἰδανικῶν,
πού θεμελίωσαν τόν ἐθνικοαπελευθερωτικό ἀγῶνα, καί τοῦ τρό-
που σκέψης τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς ἐποχῆς, μιά διαφορά πού
ἔβαζε ἀντιμέτωπα τά ἰδανικά τοῦ πνεύματος καί τίς ἠθικές ἀξίες
τῆς δικαίωσης μέ τά συμφέροντα καί τή λογική τοῦ «διαίρει καί
βασίλευε». Στή λογική αὐτήν εἶχε θεμελιωθεῖ καί τό Σχέδιο Μακ-
μίλλαν, τό ὁποῖο ἀπορρίπτει ὁ Μακάριος τόν Ἰούνιο τοῦ 1958 καί
τό ὁποῖο προνοοῦσε γιά «**Συνεταιρισμό ἐν Κύπρῳ**» καί στήν
οὐσία ἤθελε νά ἐπιβάλλει τήν τριπλῇ κυριαρχία. Στίς 9 Ἰουλίου
1958, σέ ὁμιλία του, καταγγέλλει τά σχέδια τῆς Ἀγγλίας ὡς
«ἐγκληματική πορεία προς διαμελισμό».

Ὁρόσημο στήν πορεία τῶν διαπραγματεύσεων εἶναι ἡ συνέν-
τευξή του πρὸς τήν Μπάρμπαρα Κάσλ, τό Σεπτέμβριο τοῦ 1958,
ὅταν δηλώνει, ὅτι γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ λύση Ἀνεξαρτησίας. Ἡ λο-
γική πίσω ἀπὸ τήν πρόταση αὐτή εἶναι νά γίνει ἀποδεκτὴ ἡ Ἀνε-
ξαρτησία, ἡ ὁποία ἐντὸς συγκεκριμένου χρόνου θά ὀδηγήσει στήν
αὐτοδιάθεση. Ἡ πρόταση αὐτή δέν ἦταν, βέβαια, σέ πολιτικό καί
διπλωματικό ἐπίπεδο, κεραυνός ἐν αἰθρίᾳ, παρόλο ὅτι γιά τούς
ἀγωνιστές σάν τέτοια ἀκούστηκε. Στίς 27 Σεπτεμβρίου 1958, ὁ
Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ὑποβάλλει ἐπίσημα τήν πρότασή του
γιά Ἀνεξαρτησία στή βρεταννική κυβέρνηση καί, ἐξηγώντας στό
Διγενῆ τούς λόγους τῆς πρότασής του, ἀναφέρεται στίς διεθνεῖς
πιέσεις, στή μεταστροφή τῆς βρεταννικῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον
τῆς Κύπρου, στίς πολύ περιορισμένες πιθανότητες θετικῆς κατὰ-
ληξης τῆς νέας προσφυγῆς στά Ἠνωμένα Ἐθνη καί καταλήγει:
«Ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας, λοιπόν, συνθήκας, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θά
εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά καταλήξωμεν εἰς τήν λύσιν τῆς ἀνεξαρ-

τησίας... Διότι ἐπιβολή τοῦ Βρετανικοῦ σχεδίου θά ὠδήγει μοιραίως εἰς τήν διχοτόμησιν ἢ τό ὀλιγώτερον θά διεμόρφωνε αὐτομάτως καταστάσεις καί θά ἐξησφάλιζε εἰς τοὺς Τούρκους δικαιώματα, τά ὅποια θά ἦτο ἀδύνατον ὕστερον - καί ἐάν ἀκόμη μετεβάλλοντο αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι - νά παραγραφῶσιν».

Τόν Δεκέμβριο 1958 συζητεῖται γιά τελευταία φορά τό κυπριακό στή 13ῃ Σύνοδο τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Ὑποπροέδρου τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Τό ψήφισμα προνοεῖ γιά συνέχιση τῶν προσπαθειῶν «γιά τήν ἐπίτευξιν μιᾶς εἰρηνικῆς, δημοκρατικῆς καί δίκαιης λύσης, σύμφωνα μέ τόν Καταστατικό Χάρτη τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν».

Τό τέλος εἶναι γνωστό: **Οἱ Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου**, πού ξεκίνησαν στίς 4 Φεβρουαρίου 1959 στή Ζυρίχη, μεταξύ τῶν Πρωθυπουργῶν τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Τουρκίας καί στή συνέχεια τῆς Μεγάλης Βρετανίας, καί **χωρίς τήν παρουσία τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ Ἐθνάρχη Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου**, ὑπογράφηκαν στίς 19 Φεβρουαρίου 1959 στό Λάνκαστερ Χάουζ, ἀπό τοὺς Πρωθυπουργοὺς τῆς Ἀγγλίας Χάρολντ Μακμίλλαν, τῆς Τουρκίας Ἀτνάν Μεντερές καί τῆς Ἑλλάδας Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ, τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνοκυπρίων, καί τόν Φατίκ Κουτσιοῦκ ἐκ μέρους τῶν Τουρκοκυπρίων.

Ὁ ἐθνικοαπελευθερωτικός ἀγῶνας τῆς ΕΟΚΑ τελειώνει. Οἱ ἀγωνιστές ἐγκαταλείπουν τά κρησφύγετά τους. Παρόλες τίς μεγάλες ἐπιφυλάξεις του γιά τίς συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, ὁ ἀρχηγός Διγενῆς ἀποχαιρετᾷ τόν κυπριακό λαό, καλώντας τον νά συσπειρωθεῖ **«πέριξ τοῦ Ἐθνάρχου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ σύμβολο ἐνότητος καί ἰσχύος»**. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θά πεῖ στήν ὁμιλία του, στόν ἐορτασμό τῆς 5ῃς ἐπετείου τῆς ἑναρξῆς τοῦ Ἀγῶνα: «Δέν ἦτο μικρόν τό ἐπίτευγμα νά ἀποτινάξωμεν τόν ἀποικιακόν ζυγόν, καί, μετὰ ὀκτώ αἰῶνας δουλείας, νά ἀναλάβωμεν εἰς χεῖράς μας τήν διακυβέρνησιν τῆς νήσου μας. Δέν ἦτο μικρόν τό ἐπίτευγμα, ἐν μέσῳ τόσων δυσχερειῶν καί ἀντιξοοτήτων νά ἀποβῶμεν, τέλος, κύριοι καί ρυθμισταί τῆς ζωῆς καί τῆς τύχης

ἡμῶν καί τῶν τέκνων μας. Τά ἐπιτεύγματα ταῦτα δέν εἶναι βεβαίως ἀπόλυτα, διότι ἡ σημερινή πραγματικότητα δέν κλείει ἐντελῶς τόν κύκλον τῶν ἐπιδιώξεών μας. Ἡ δικαίωσις τῶν ἐλπίδων καί τῶν πόθων μας δέν ὑπῆρξε πλήρης διά τῶν Συμφωνιῶν τῆς Ζυρίχης καί τοῦ Λονδίνου... **Ὁ ἔνδοξος ἀπελευθερωτικός ἀγών μᾶς ἐξησφάλισε προκεχωρημένas ἐπάλξεις καί ἀκατάλυτα φρούρια τῆς ἀνεξαρτησίας μας. Ἀπό τῶν ἐπάλξεων αὐτῶν θά συνεχίσωμεν τόν ἀγῶνα, διά νά ὁλοκληρώσωμεν τήν νίκην**".

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καί Ἐθνάρχης Μακάριος ὁ Γ' ἦταν γιά τήν ΕΟΚΑ τοῦ 1955-1959 ὁ ἐνσαρκωτής τῶν ἐθνικῶν της πόθων καί τό σύμβολο τοῦ ἀγῶνα γιά τήν ἐπίτευξή τους. Μέ τήν προσωπικότητα τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας, πού συνένωνε ὅλο τό λαό, ὡς ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐθναρχίας καί ὁ πολιτικός ἀρχηγός τοῦ Ἀγῶνα, ἔδωσε τό πνευματικό στίγμα τοῦ Ἀγῶνα καί ἐνέδυσσε τό μακροχρόνιο αἷτημά του μέ τίς ἠθικές ἀξίες ἐνός ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα.

Ἄν ὁ ἥρωικός ἀγῶνας τῆς ΕΟΚΑ δέν ἔφερε τά ἀποτελέσματα πού ὅλοι προσδοκοῦσαν, λόγω πολιτικῶν σκοπιμοτήτων καί διεθνῶν συγκυριῶν, αὐτό δέν μειώνει οὔτε τήν ἀξία του, οὔτε τήν ἀνεκτίμητη προσφορά τῶν Ἡγετῶν του, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου τοῦ Γ', τοῦ Στρατηγοῦ Γεωργίου Γρίβα καί τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς ΕΟΚΑ καί ὁλόκληρου τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Κύπρου.

Οἱ Ἀγωνιστές τῆς ΕΟΚΑ, πού σήμερα ὁδεύουν πρὸς τή δύση τῆς βιολογικῆς τους ὑπαρξης, προσδοκοῦν, ὅτι, στίς τραγικές στιγμές πού διέρχεται τά τελευταῖα χρόνια ἡ πατρίδα μας, ὁ νέος Πρόεδρος, ἡ πολιτική Ἡγεσία καί ἡ Ἐκκλησία θά ἐργαστοῦν ἀποφασιστικά, ὥστε νά ἐπικρατήσῃ ἡ πολυπόθητη ἐθνική συμφιλίωση, γιά νά ἀνατείλουν καλύτερες μέρες στό πολύπαθο νησί μας».

(Συνεχίζεται)